כיתה ח' | עברית ולשון | שיעור 2 מתוך 2 | 45 דק' | מתאים לממלכתי ולממלכתי-דתי

שם התואר: התאמה, לוואי ונשוא, דרגות השוואה

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתאימו שם תואר לשם העצם במין, במספר וביידוע, ויתקנו שגיאות התאמה
- התלמידים יבחינו בין שם תואר בתפקיד לוואי לבין שם תואר בתפקיד נשוא
- התלמידים ישתמשו בדרגות ההשוואה: גבוה יותר, פחות גבוה, הגבוה ביותר
- ברמה המתקדמת: התלמידים יגזרו שמות תואר בסיומת ־י ויכירו את המשקלים קָטִיל וקְטַלְטַל

📖 הסבר למורה

שם התואר מתאר את שם העצם ו**מתאים** לו במין ובמספר: ילד גבוה, ילדה גבוהה, ילדים גבוהים, ילדות גבוהות. כשהשם מיודע, גם שם התואר מיודע: הילד הגבוה. ההתאמה היא לשם, ולא לסיומת שלו: פרחים צהובים (פרח: זכר), נעליים חדשות (נעל: נקבה), לילה ארוך. בצירוף סמיכות שם התואר מתאים בדרך כלל לנסמך, המילה הראשונה: בית הספר החדש, מכונת הכביסה החדשה.

שם תואר יכול למלא שני תפקידים. **לוואי**: חלק מהצירוף השמני, ומתאים לשם גם ביידוע (הילד הנבון פתר את החידה; ילד נבון). **נשוא**: מה שנאמר על הנושא. כשהשם מיודע ושם התואר אינו מיודע, שם התואר הוא נשוא: "הילד נבון" הוא משפט שלם.

דרגות השוואה: "גבוה יותר" או "פחות גבוה" (כשמשווים בין שניים), ודרגה עליונה: "הגבוה ביותר". בדיבור נפוץ "הכי גבוה", ובכתיבה רשמית נעדיף "הגבוה ביותר". ברמה המתקדמת: שמות תואר רבים נגזרים משם עצם בסיומת **־י** (עולם ← עולמי, עולמית, עולמיים, עולמיות). יש גם משקלים קבועים: **קָטִיל** מציין לרוב אפשרות (שָׁבִיר = שאפשר לשבור, אָכִיל, קָרִיא), ו**קְטַלְטַל** מציין גוון חלש או הקטנה (אֲדַמְדַּם, יְרַקְרַק, קְטַנְטַן).

🧑‍🏫 פעילות בכיתה

1. פתיחה (5 דק'): מציגים תמונה של מקום ומבקשים מהתלמידים לתאר אותו בשלוש מילים. כל המילים שתיארו הן שמות תואר?
2. הסבר קצר (10 דק'): התאמה במין, במספר וביידוע. אחר כך "הילד הנבון" מול "הילד נבון": מה ההבדל?
3. עבודה עצמית או בזוגות (20 דק'): כל תלמיד עובד על הדף ברמה שמתאימה לו.
4. בדיקה משותפת (7 דק'): שגיאות ההתאמה בקטע, ולוואי מול נשוא.
5. סיכום (3 דק'): כרטיס יציאה, משפט עם שני שמות תואר.

💡 הערות למורה

שני הדפים עוסקים באותו נושא. הדף המתקדם (8 שאלות) כולל איתור שגיאות בקטע, לוואי ונשוא, דרגות השוואה, שמות תואר בסיומת ־י ומשקלים. הדף הבסיסי (5 שאלות) כתוב בגופן גדול יותר, ובו תזכורת, טבלת צורות, בחירה בין שתי אפשרויות ומחסן מילים. אפשר לתת לכל תלמיד את הדף שמתאים לו באותו שיעור.

📝 בדף העבודה

שם התואר, רמה מתקדמת: 8 שאלות (תיקון שגיאות התאמה, לוואי ונשוא, דרגות השוואה, סיומת ־י ומשקלים). המחוון בעמוד השני.

שם התואר, רמה בסיסית עם תמיכה: 5 שאלות קצרות עם תזכורת, טבלה ומחסן מילים. המחוון בעמוד השני.

מקורות

- תוכנית הלימודים לחטיבת הביניים, תשפ"ו (משרד החינוך, הפיקוח על הוראת העברית)
- דקדוק הסמיכות (האקדמיה ללשון העברית)
- הקטעים, המשפטים והתרגילים נכתבו במיוחד לאתר.

מחוון: שם התואר: התאמה, לוואי ונשוא, דרגות השוואה

1. מעניינת ← מעניין (טיול: זכר). צהובות ← צהובים (פרחים: זכר רבים). קרה ← קר (מעיין: זכר). הנחמד ← הנחמדה (המדריכה: נקבה ומיודעת). מלא (8): זיהוי ותיקון לכל שגיאה.

2. למשל: א. האחרונה / החדשה (נקבה, יחידה, מיודעת). ב. חדשות / נוחות (נקבה, רבות, לא מיודעת; "נעליים" היא נקבה). ג. המצטיינים (זכר, רבים, מיודע). ד. המצחיק / המעניין (זכר, יחיד, מיודע, כמו "הסרט"). מלא (8): שם תואר מתאים (1) + פירוט ההתאמה (1) בכל סעיף.

3. א. לוואי (גם השם וגם התואר מיודעים: הילד הנבון). ב. נשוא (השם מיודע והתואר לא, וזה מה שנאמר על הילד). ג. נשוא ("הים" מיודע, "סוער" לא). ד. לוואי (הים הסוער = הצירוף השמני, הנושא של המשפט). מלא (8).

4. ב"ילד נבון" שתי המילים לא מיודעות, ולכן שם התואר מתאים לשם גם ביידוע: זה צירוף שמני אחד, ועדיין לא נאמר עליו דבר. ב"הילד נבון" השם מיודע ושם התואר לא, ולכן שם התואר הוא נשוא: המשפט קובע משהו על הילד. מלא (4).

5. ארוך יותר מ... / הארוך ביותר. קשה יותר מ... / הקשה ביותר. מעניין יותר מ... / המעניין ביותר (אפשר גם פחות ארוך / פחות קשה / פחות מעניין). השלמות: א. פחות מלוחה. ב. הגבוה ביותר. הערה למורה: בדיבור נפוץ "הכי גבוה", ובכתיבה רשמית נעדיף "הגבוה ביותר". מלא (8).

6. עולמי, עולמית, עולמיים, עולמיות. ביתי, ביתית, ביתיים, ביתיות. מדעי, מדעית, מדעיים, מדעיות. חוקי, חוקית, חוקיים, חוקיות. מלא (6).

7. אָכִיל = שאפשר לאכול אותו. קָרִיא = שאפשר לקרוא אותו (כתב קריא). רָחִיץ = שאפשר לרחוץ אותו. ירוק ← יְרַקְרַק, כחול ← כְּחַלְחַל, קטן ← קְטַנְטַן. מלא (6).

8. תשובה פתוחה. מלא (6): שני לוואים מתאימים במין, במספר וביידוע (2), נשוא (2), דרגת השוואה (2).